

TRANSCENDINT ELS DISPOSITIUS. L'EDUCACIÓ EN L'ABORDATGE DE LA BRETXA DIGITAL

Sandra Gómez

Cicle de conferències “Tecnologies digitals a l'aula: Interferències pedagògiques?”

Grau d'educació infantil en Gestions creatives, Universitat de Lleida.

18/11/2021

La Fundació Ferrer i Guàrdia

- La Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia és una entitat sense afany de lucre que des de 1987 treballa en l'àmbit de la **joventut, l'educació, la participació democràtica, les polítiques públiques**, en general.
- La Fundació és un **think tank generador de coneixement** que des de la investigació social aplicada, aporta propostes estratègiques i assessoraments a les administracions públiques.
- La Fundació dóna **suport al moviment associatiu** i té aliances amb entitats d'educació popular arreu del territori català.

Abans de començar... Quines són les vostres percepcions?

<https://bit.ly/desigualtatsdigitals>

o

Entra a www.menti.com i introdueix
el codi

6716 1016

01

ACCÉS, ÚS I APROFITAMENT DE LES TIC

*Introducció al fenomen de la
Bretxa digital*

Les bretxes digitals. De què estem parlant?

“La bretxa digital fa referència a la desigual capacitat per a accedir i utilitzar les TIC” (Andreasson, 2013)

“La bretxa digital pot definir-se com l'espai que separa un món tecnològitzat i un món que està en vies de ser-ho” (Arriazu, 2015)

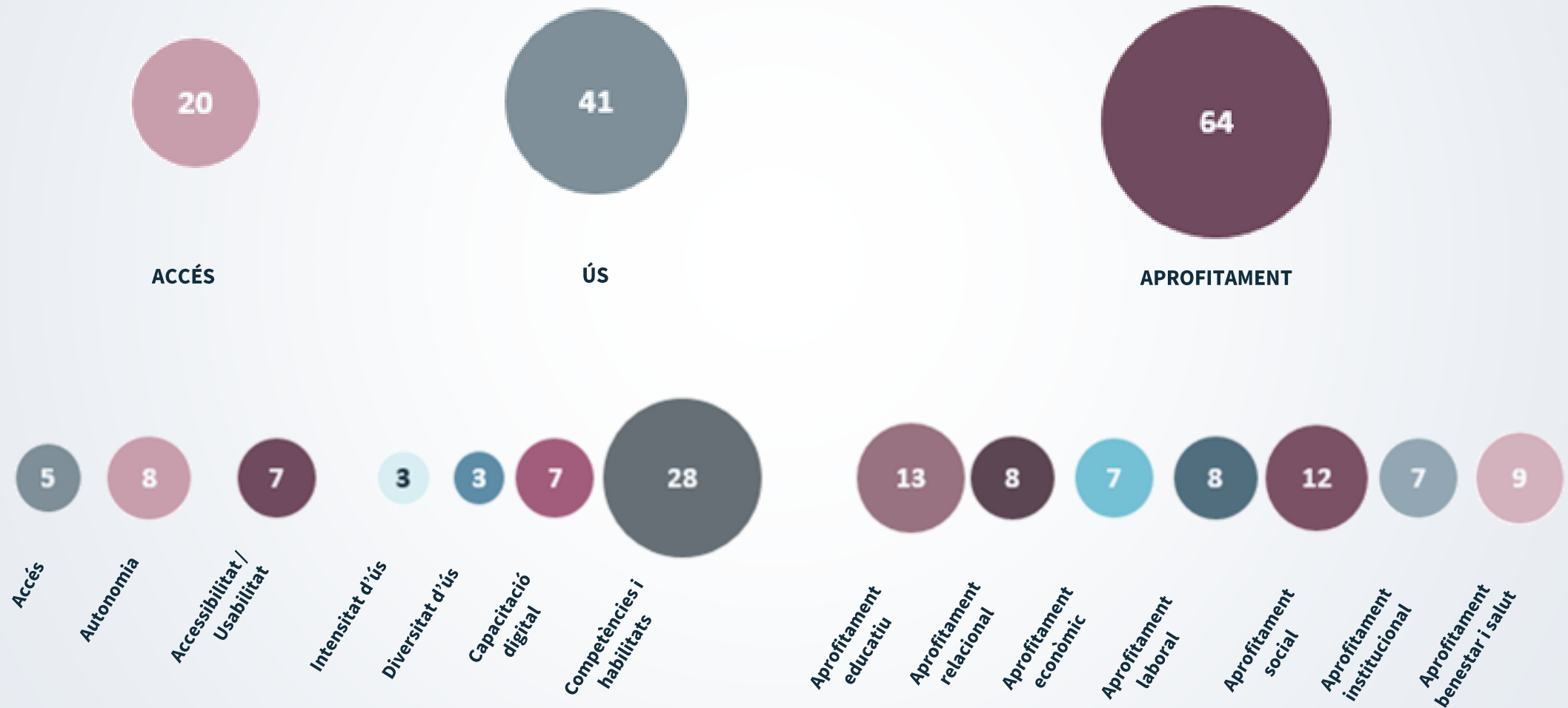
**“Desigualtat entre les persones que poden tenir accés o coneixement suficient en relació a les TIC i les que no”
(Fundación Mobile World Capital, 2016)**

**“La bretxa digital és també una bretxa social”
(Casado i Díez, 2006)**

“La bretxa digital aprofundeix en situacions de desigualtat prèvies, i alhora genera noves formes d'exclusió social” (Olarte, 2017)

“Separació que existeix entre les persones que utilitzen les TIC com una part rutinària de les seves vides, i aquelles que no tenen accés a elles o que, tot i que el tinguin, no saben com utilitzar-les” (Serrano i Martínez, 2003)

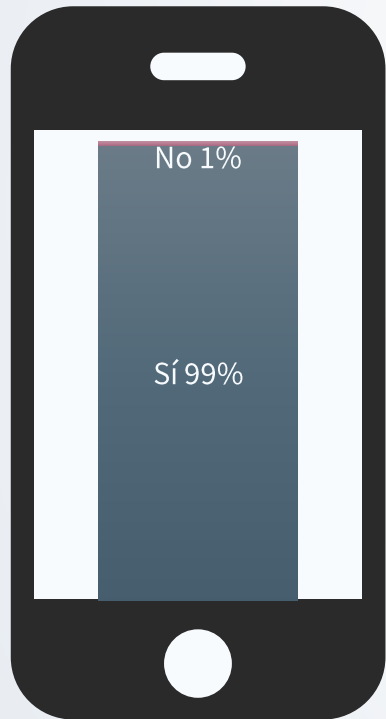
Dimensions i components per a l'anàlisi de la Bretxa digital

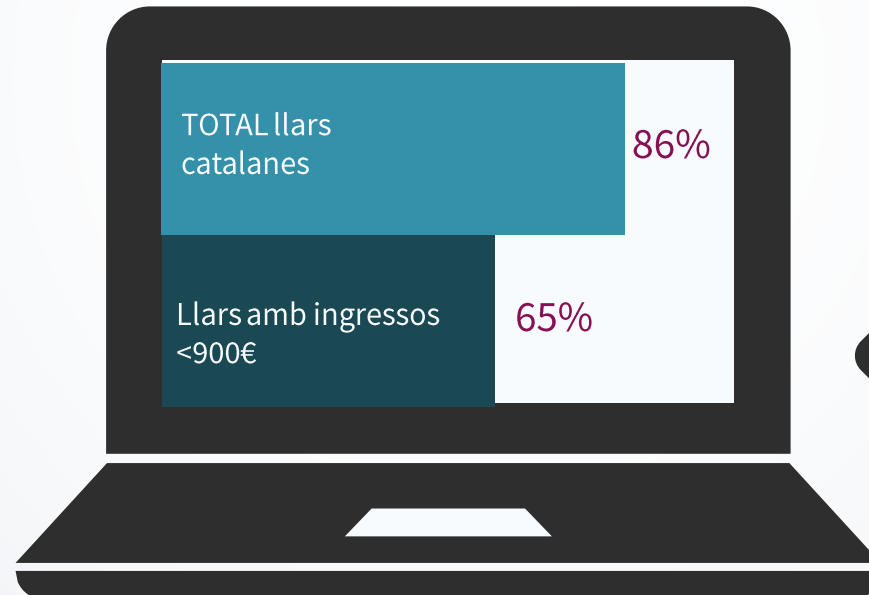
La Bretxa d'accés

Si bé és cert que s'ha generalitzat l'accés a les TIC en els darrers anys, sobretot en relació als *smartphones*, no podríem parlar actualment d'una bretxa d'accés superada, sobretot entre les persones en situació de vulnerabilitat.

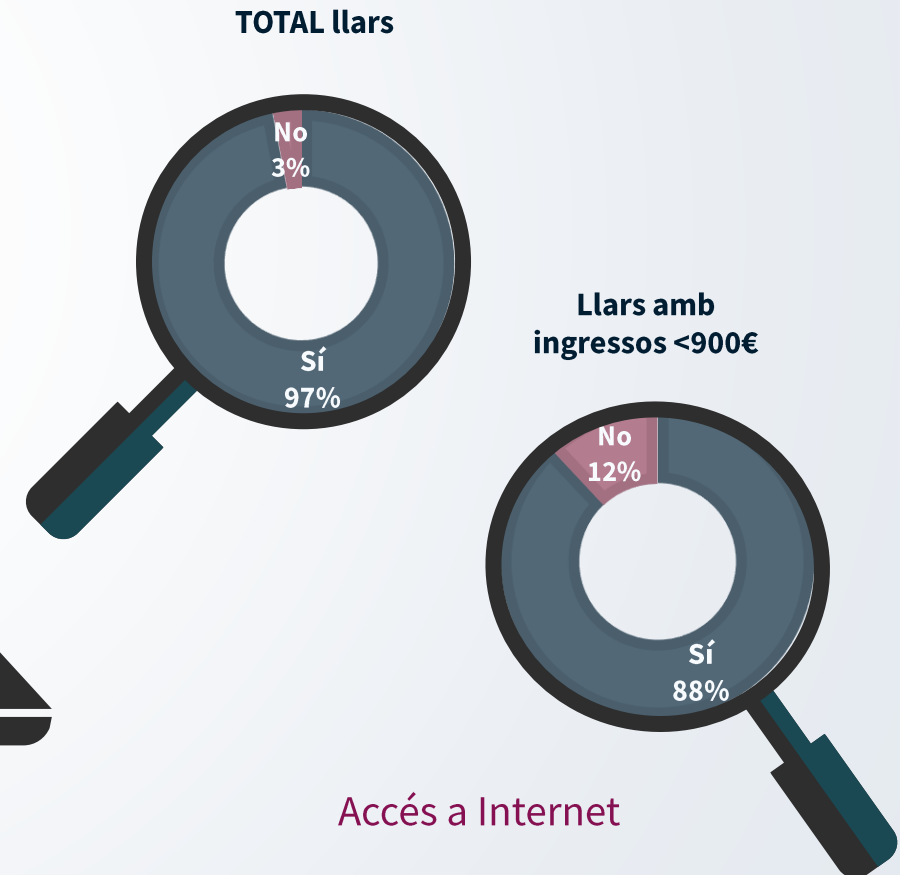
ACCÉS

Accés a smartphone

No accés a ordinador

Accés a Internet

La Bretxa d'accés

AUTONOMIA

Accés a Internet amb l'smartphone

L'accés a Internet de forma gairebé exclusiva amb el mòbil provoca limitacions d'accés, degudes principalment al **cost de les tarifes**.

Dades mòbils

Les limitacions en l'accés a través de dades mòbils obliguen a **economitzar usos**.

Infants i adolescents

Les limitacions d'accés tenen un especial impacte per les dificultats que suposen per al **seguiment de les activitats acadèmiques**

Accés des de la llar

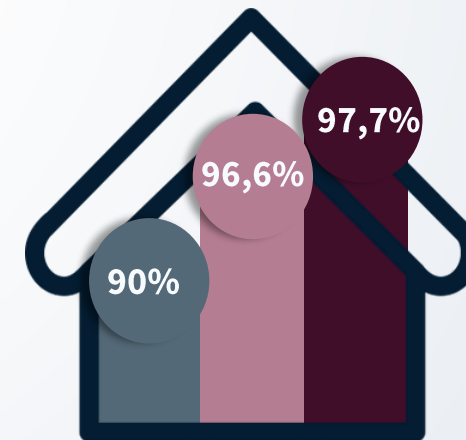
Les persones amb **menys recursos accedeixen en menor mesura a Internet des de la llar**.

L'obligatorietat de **desplaçar-se** limita les possibilitats i oportunitats d'accés.

! Les limitacions en l'accés a Internet impliquen barreres que impacten profundament sobre l'autonomia de les persones i sobre les possibilitats d'ús, d'aprenentatge i d'aprofitament de les TIC.

Accés a Internet d'infants i adolescents de 10 a 15 anys des de la llar

■ >900€ ■ 900-1600€ ■ 1600->2500€

La Bretxa d'accés

ACCESIBILITAT I USABILITAT

ACCESIBILITAT

Barreres existents quan els dispositius que s'utilitzen habitualment no s'adapten a les necessitats de l'usuari/a

USABILITAT

Limitacions produïdes quan hi ha funcionalitats del dispositiu a les que no es pot accedir perquè aquest no s'adapta

ÚS

Es detecta que s'incrementaria l'ús TIC si l'accés a dispositius adaptats fos major

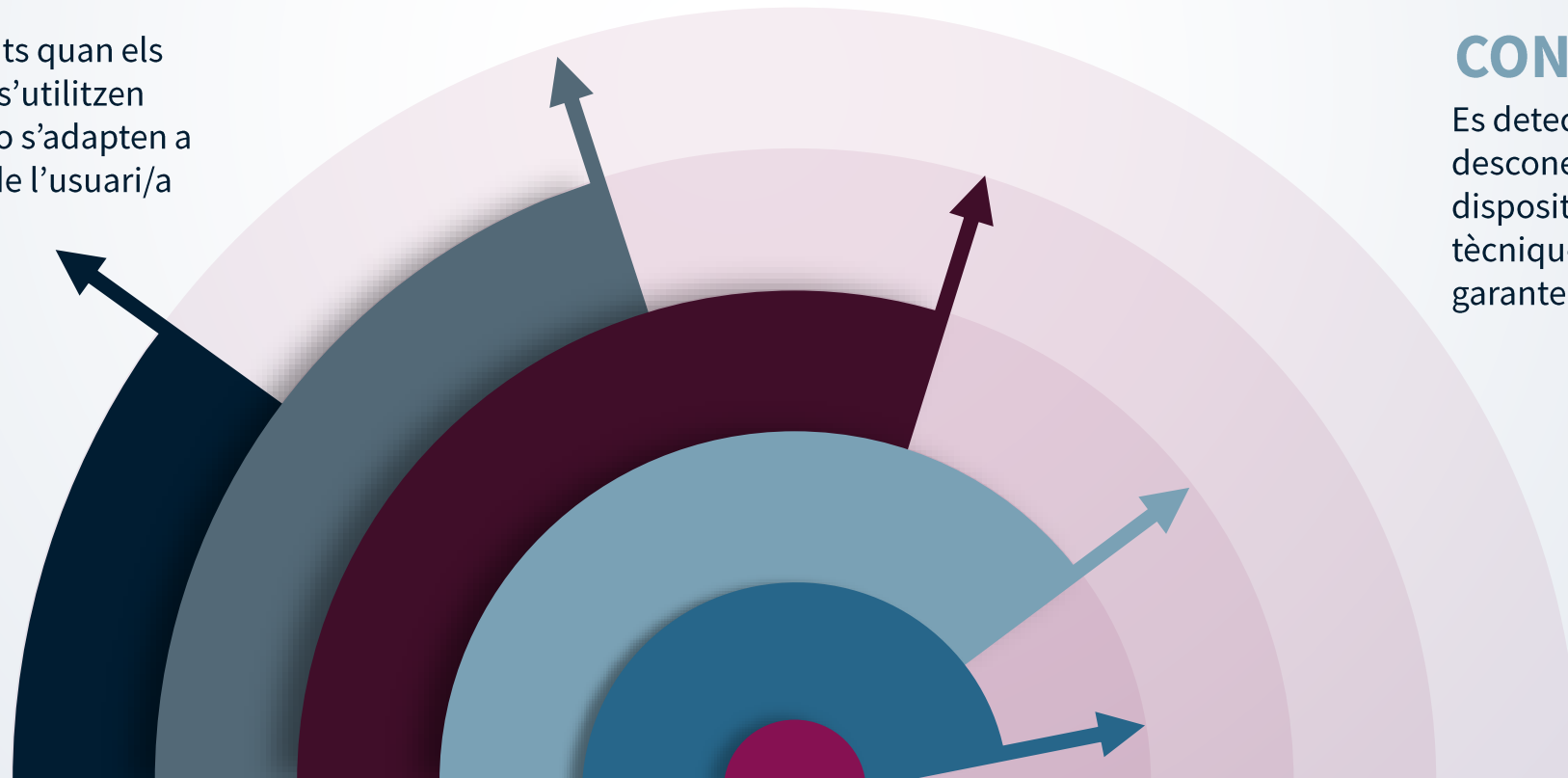
! La tecnologia podria resultar un element essencial per a l'increment de l'autonomia, però les barreres d'accessibilitat i usabilitat tenen un especial impacte, en tant que impacten sobre la bretxa d'accés, però també es reflecteixen en les bretxes d'ús i aprofitament.

CONEIXEMENT

Es detecta un notable desconeixement en relació a dispositius o solucions tècniques que possibiliten i garanteixen l'accessibilitat

COST

El cost elevat dels dispositius adaptats resulta una clara barrera d'accés a aquests.

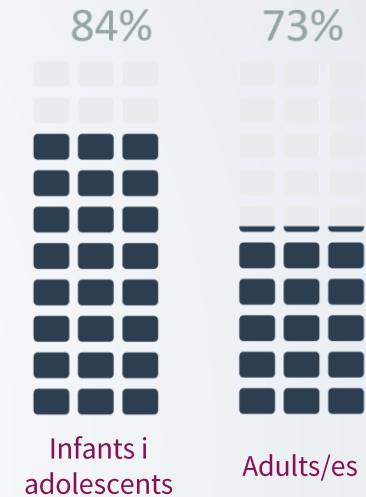
La Bretxa d'ús

INTENSITAT I DIVERSITAT D'ÚS

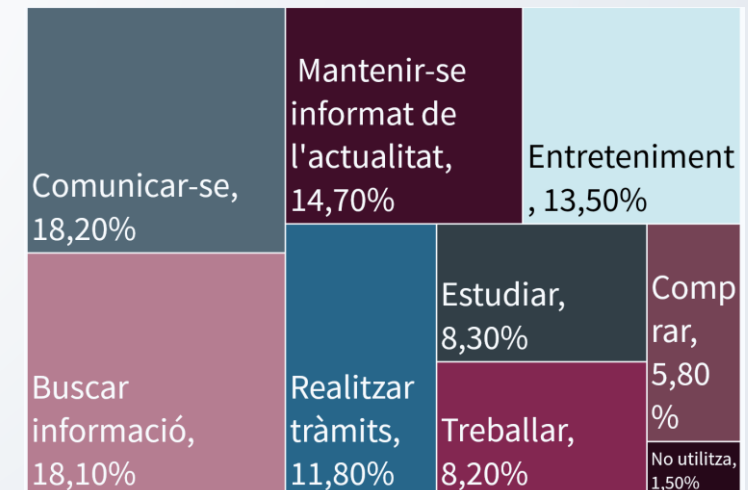

- Poder accedir als recursos, dispositius i equipaments TIC necessaris, i a la xarxa quan sigui necessari, amb autonomia i amb les menors limitacions possibles, impacta també sobre la intensitat amb la que es poden utilitzar les TIC.
- La bretxa d'accés, junt amb una baixa intensitat d'ús o baixa implantació de les TIC en el dia a dia dels individus, impacta al seu torn en les possibilitats de realitzar usos diversos.
- Això implica un impacte sobre les possibilitats d'adquirir nous coneixements, realitzar usos que possibilitin l'adquisició de diferents competències, però també de diferents aprofitaments.

Connexió a diari

Usos habituals de les TIC en persones adultes usuàries d'entitats socials

La Bretxa d'ús

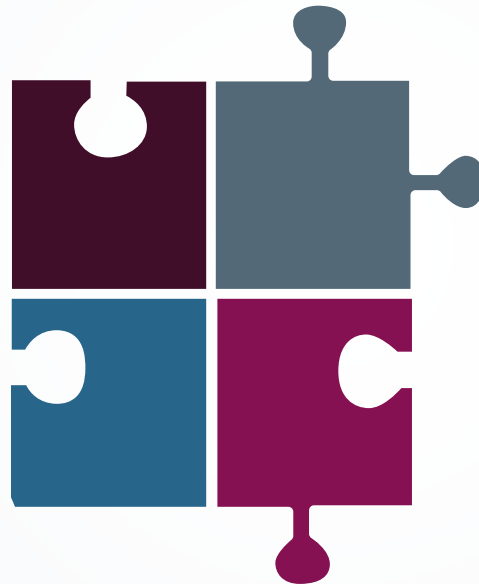
CAPACITACIÓ DIGITAL

Elements condicionants

Les limitacions que provoca la bretxa d'accés, juntament amb la intensitat d'ús que pugui realitzar l'usuari/a i el grau de diversitat d'aquest ús, influirà sobre les possibilitats de capacitat digital de la persona.

Impactes

El propi grau de capacitat digital de la persona influirà sobre la possibilitat de realitzar diferents usos, assolir diferents competències digitals i sobre l'aprofitament que es pugui extreure d'aquests usos.

Factors que influeixen sobre les possibilitats de capacitar-se

- **Factors socioeconòmics:** condicionen tant l'accés a recursos, dispositius TIC i la xarxa, com la possibilitat d'accedir a diferents formacions.
- **Element generacional:** influiria sobre la forma en que s'entén la capacitat digital i la necessitat d'aquesta.

Altres elements interrelacionats amb la capacitat digital

- Velocitat de l'avenç tecnològic
- Percepció de dificultat per a assolir coneixements digitals
- Autoestima
- Interès per aprendre
- Utilitat percebuda dels mitjans digitals
- Percepció de necessitat dels coneixements digitals
- Grau de competència individual (capital cultural)
- Grau de suport de l'entorn (capital social)
- Objectius perseguits amb l'ús

La Bretxa d'ús

COMPETÈNCIES I HABILITATS

- ! Disposar de les competències instrumentals necessàries és important, però també es tracta només de la condició prèvia per a poder desenvolupar aquelles competències substancials que són les que presenten un major impacte sobre l'ús efectiu de les TIC i, per tant, resulten essencials per a desenvolupar-se satisfactòriament en una societat digital.

Elements condicionants

Les **condicions d'accés**, el **tipus d'ús** de les TIC, la **intensitat** d'aquests usos, la predisposició a la **capacitació digital** i l'aprofitament d'aquesta, condicionarà les possibilitats de desenvolupar més o menys competències i habilitats digitals, o de desenvolupar unes o altres. A més, aquests elements també estaran condicionats per les competències que presenti cada individu.

Competències instrumentals

- El predomini en l'ús del telèfon mòbil sobre l'ordinador, provoca barreres en el desenvolupament de les competències instrumentals que dificultaran o impediran l'adquisició de competències substancials.

Competències substancials

- La bretxa d'ús es manifesta en limitacions, dificultats, en relació a:
 - Tractament de la informació
 - Comunicació
 - Creació de contingut
 - Seguretat
 - Resolució de problemes

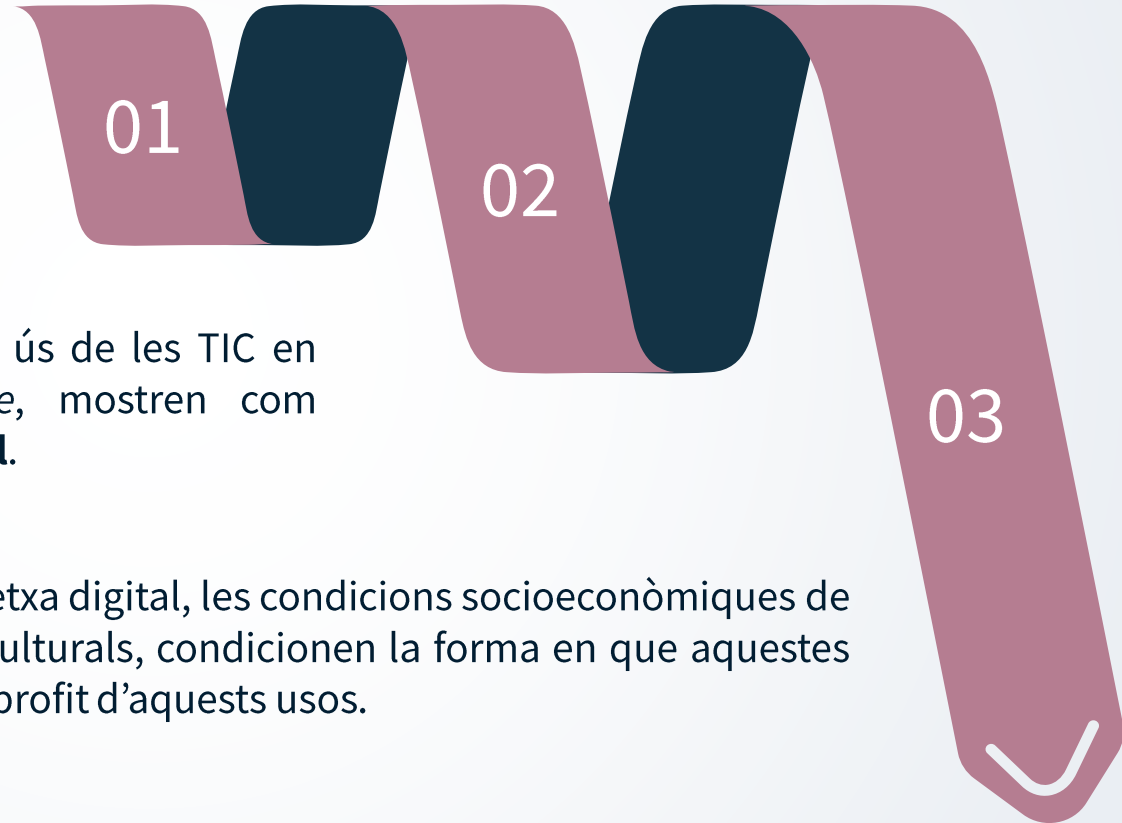

La Bretxa d'Aprofitament

No hi ha inclusió digital quan tots/es poden accedir o utilitzar les TIC, sinó quan tots/es tenen les mateixes oportunitats per a extreure profit de las TIC.

Les limitacions en les possibilitats de traduir l'accés i ús de les TIC en impactes o resultats favorables en l'esfera *offline*, mostren com **l'estratificació social es reproduïx en l'entorn digital.**

I com succeïa a la resta de nivells de la Bretxa digital, les condicions socioeconòmiques de les persones i els seus capitals socials i culturals, condicionen la forma en que aquestes persones accedeixen a la xarxa i extreuen profit d'aquests usos.

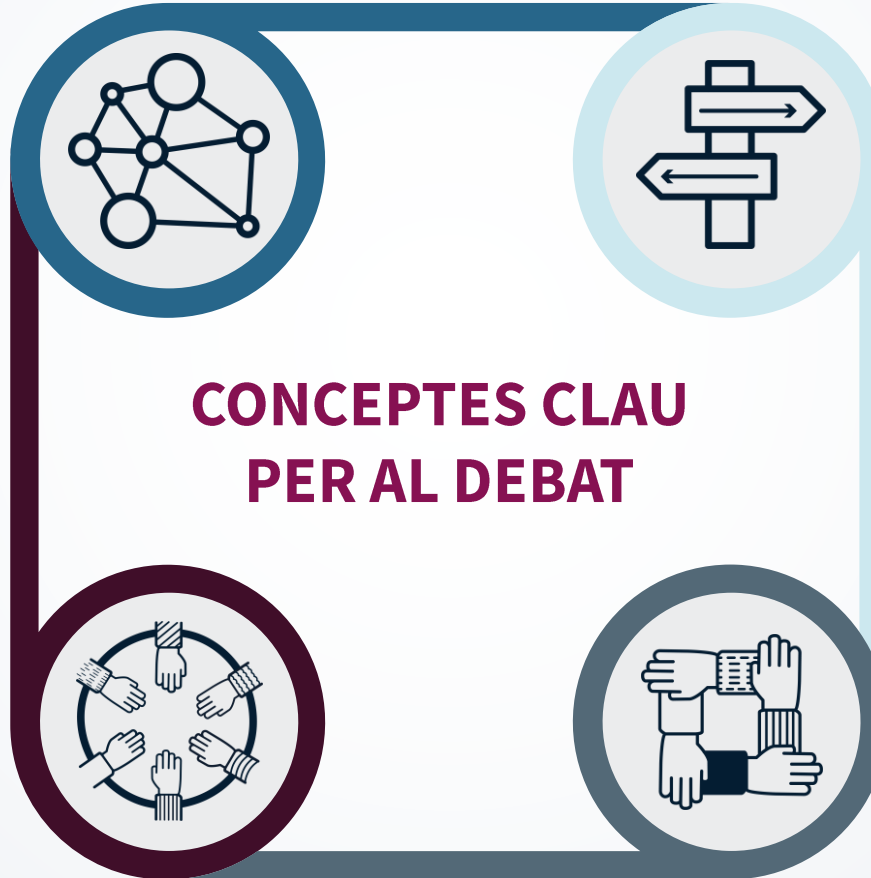
La Bretxa d'Aprofitament

Apropiació tecnològica

Accés + aprenentatge +
integració + transformació

Inclusió digital i social

El pas de la conceptualització de
la bretxa digital cap a les
desigualtats sociodigitals.

Emergència digital

L'abordatge de les desigualtats
digitals com element clau de
l'eix inclusió/exclusió social que
requereix del pas de mesures
reactives a una planificació
estratègica.

Democratització tecnològica

Reimaginar la societat digital
des d'abaix cap a dalt

La Bretxa d'Aprofitament

ÀMBITS D'ANÀLISI

Educatiu

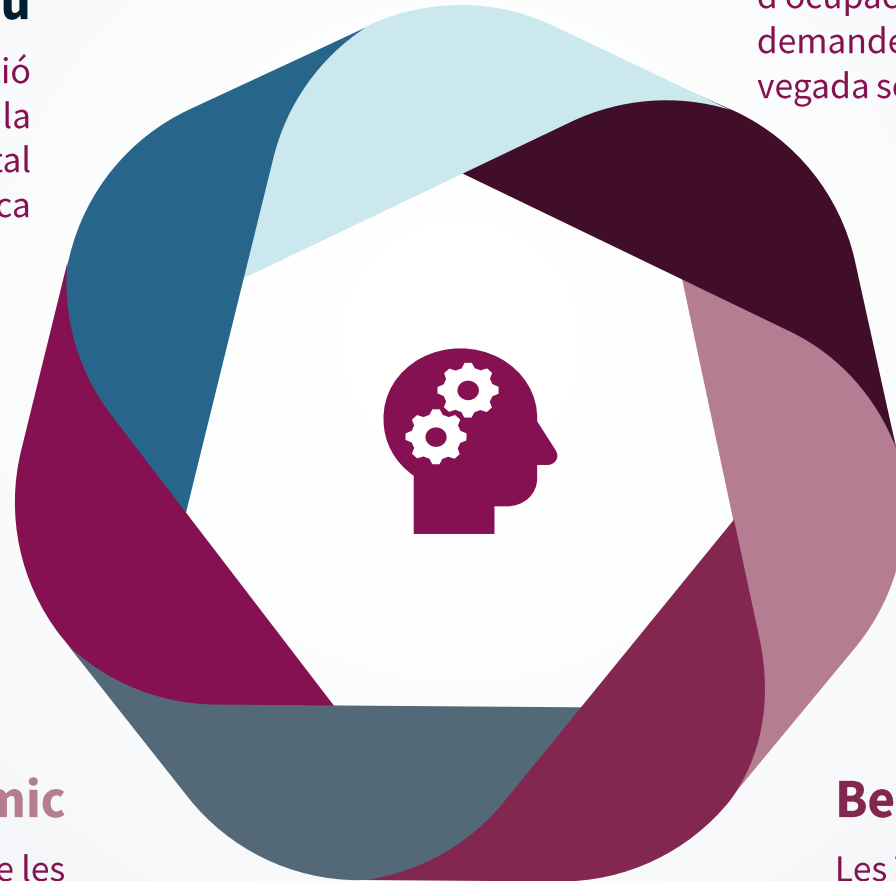
Canvi de paradigma → Educació digital i acompanyament per a la construcció d'una ciutadania digital crítica

Relacional

Parlem d'una necessitat social que s'incrementa amb l'edat. Es tracta de models relacionals i de socialització en la que la distinció entre l'àmbit online i offline, si existeix, és cada cop més difusa.

Econòmic

Elevada retroalimentació de les desigualtats digitals i econòmiques. Incidència sobre beneficis economics relatius.

Laboral

Canvi de paradigma, noves oportunitats d'ocupació i barreres per adaptar-se a les demandes d'un mercat laboral on les TIC cada vegada són més rellevants

Social

Inclusió i ciutadania digital, la incidència sobre la participació i les possibilitats d'incidència social i política.

Institucional

L'administració pública electronica i les transformacions en les relacions amb la ciutadania.

Benestar i salut

Les TIC com a catalitzador dels elements que poden influir sobre el benestar.

02

L'EDUCACIÓ EN L'ABORDATGE DE LA BRETXA DIGITAL

*Impactes i reptes de les desigualtats
digitals en l'àmbit educatiu*

Impactes de la bretxa d'accés

La bretxa d'accés mostra impactes clars sobre els aprofitaments educatius

L'existència de barreres d'accés a les TIC impedeixen l'ús dels recursos que, sovint, són necessaris per a un bon desenvolupament de les tasques educatives

Dispositius

Els impactes de la manca d'accés a un ordinador fora del centre educatiu, i l'impacte d'alguns perifèrics en els models d'educació híbrida.

Internet

Els impactes de la manca d'accés a Internet a la llar, la incidència sobre l'autonomia i l'accés a través de dades mòbils i la necessitat d'economitzar usos.

Digitalització dels centres

Incidència de les desigualtats en la presència i ús de les TIC a les aules, ús de les eines digitals com a complement del treball realitzat a l'aula, diferències en les eines que infants i adolescents utilitzen habitualment i la forma en què es poden entendre les TIC per a l'estudi.

Impactes de la bretxa d'ús

IMPACTES SOBRE LA INTENSITAT D'ÚS

Les barreres o desigualtats digitals condicionen la intensitat de determinats usos digitals i tenen impacte sobre el desenvolupament de competències, però també a nivell relacional (POPC).

IMPACTES SOBRE LA DIVERSITAT D'USOS

Les competències i habilitats digitals poden potenciar o limitar la diversitat dels usos digitals que es puguin realitzar i disminuir la potencialitat d'assolir nous aprenentatges.

IMPACTES SOBRE ELS HÀBITS DE CONSUM DE LES TIC

Les competències digitals també incideixen sobre els hàbits de consum de les TIC, així com sobre la capacitat per gestionar els riscos i oportunitats.

IMPACTES SOBRE EL DESENVOLUPAMENT DE COMPETÈNCIES

Els usos digitals que es realitzin impactaran sobre el desenvolupament de competències digitals, però també d'altres competències transversals al desenvolupament. Les competències de l'entorn familiar també tenen impactes sobre les capacitats d'acompanyaments en els usos digitals.

Impactes de la bretxa d'aprofitament

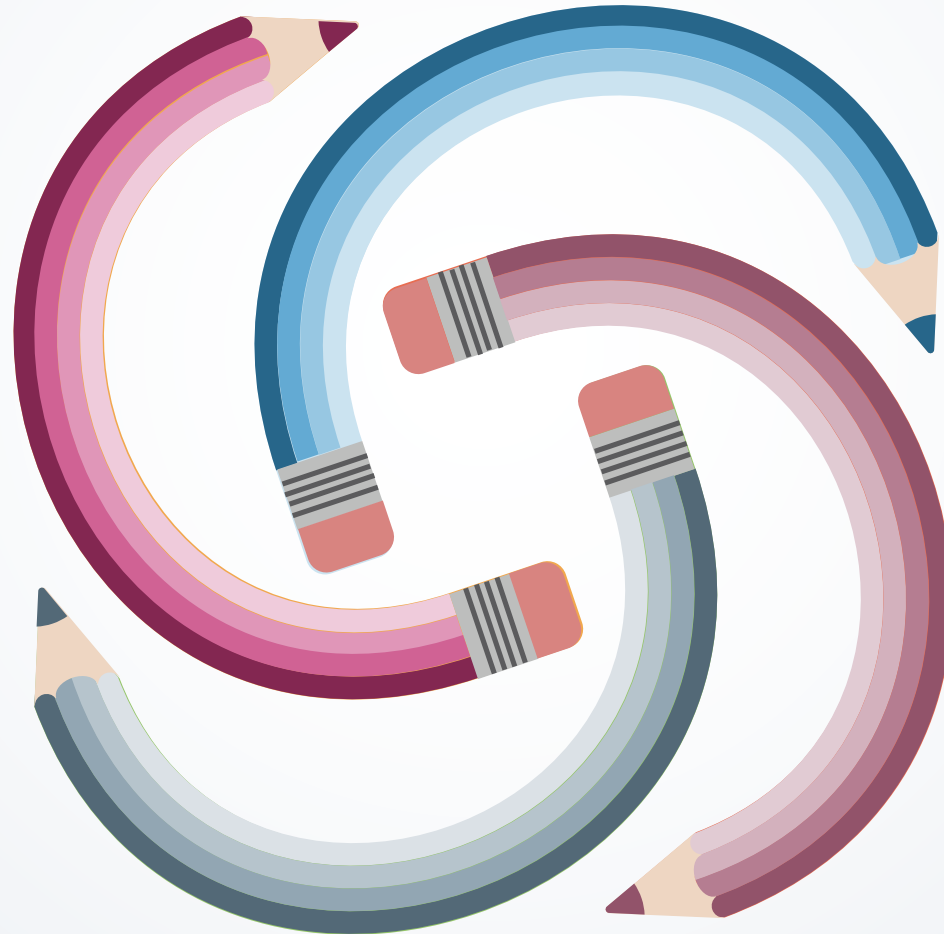
Capacitació digital i acompanyament

L'acompanyament en els usos digitals com un element que transcendeix la capacitat digital.

Els impactes de la bretxa també es fan paleses en les desigualtats i mancances en les fórmules d'acompanyament.

STEAM

La perspectiva de gènere com un element cabdal en l'anàlisi de la bretxa digital i, especialment, en relació als aprofitaments. A nivell educatiu, és clara la incidència de la bretxa de gènere en relació a les vocacions i l'accés a carreres STEAM.

Apropiació tecnològica

La bretxa digital incideix en les possibilitats de transcendir els usos digitals i realitzar un aprofitament, i per tant, també una apropiació tecnològica i uns usos crítics.

Educació híbrida

Tot i les potencialitats de l'educació a través de fórmules telemàtiques, encara són nombroses les barreres que es detecten en les fórmules d'educació híbrida.

L'equilibri entre riscos i oportunitats

Acompanyar en la gestió dels riscos

Implica aportar eines competencials, però també fomentar la capacitat de realitzar usos amb impactes positius sobre l'esfera *offline*

Promoure usos digitals profitosos

Aportar les eines per a què cada persona pugui trobar la forma d'equilibrar els riscos fronte a les potencialitats de la xarxa.

Riscos a abordar des de l'acompanyament en el desenvolupament d'usos profitosos

Identitat i petjada digital

Elements a abordar:

Identitat digital

- Coneixement i construcció crítica
- Sobreexposició
- Idealització o caricaturització
- Egocentrisme, estereotips, rols de gènere, manca d'espais d'exploració segurs

Petjada digital

- Intimitat
- Privacitat
- Reputació digital
- El preu són les dades
- Audiència imaginada i real

La redimensió de les problemàtiques *offline*

Amb les TIC no parlem de noves tensions, sinó de tensions redefinides

Usos relacionals. Aïllament i socialització

Potencialitats

- Funció social d'interacció.
- Espai de socialització amb el grup d'iguals.
- Sentiments de pertinença i autoestima.
- Formació de la identitat en un marc col·lectiu.
- Resiliència.

Gestió dels riscos

- Impacte de la Bretxa digital.
- Impacte dels capitals.
- Impacte dels acompanyaments: discernir usos adequats, espais segurs...

Més enllà de la capacició. Fomentant el pensament crític

La clau per a l'abordatge de la bretxa digital, no es trobaria tant en la provisió d'accés i de capacició digital que permeti l'ús de les TIC, sinó més aviat en el foment dels usos profitosos i la gestió dels riscos a través de l'impuls del pensament crític.

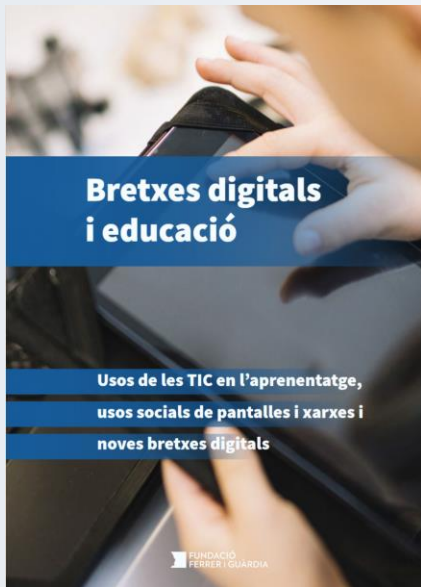
03

PER SABER-NE MÉS!

***Línies d'investigació en desigualtats
sociodigitals a la Fundació Ferrer i
Guàrdia***

Línies d'investigació – Estudis i articles publicats

! Clicant a les imatges podràs accedir a l'enllaç directe dels documents i vídeos.

Línies d'investigació – Properament

Inclusió digital i serveis públics a la ciutat de Barcelona

Capacitació digital i participació a la ciutat de Barcelona

Els drets digitals dels infants i els adolescents a Catalunya

Acompaña_Tic: Investigación sobre las Estrategias de Acompañamiento para Superar la Brecha Digital más allá del COVID

No et perdis res! Segueix-nos a:

@f_ferrerguardia

@fundacioferreriguardia

@FundacioFrancescFerrerGuardia

Contacteu amb nosaltres a...

Sandra Gómez

Tècnica de recerca

sandragomez@ferrerguardia.org

Hungria Panadero

Coordinació de projectes

636.009.312

hungriapanadero@ferrerguardia.org

Fundació Ferrer i Guàrdia

936.011.644

fundacio@ferrerguardia.org

***Moltes gràcies per
la vostra atenció!***

FUNDACIÓ
FERRER i GUÀRDIA